

Editor a text

- ne každý textolog musí být nutně i editorem, ale každý editor musí být textologem (s. 6).

Příprava na hodinu

■ Odborná literatura:

- Editor a text.
- Textologie. Teorie a ediční praxe.
- Kritické a ediční zásady pro vydávání autorů (1947).
- K edičním otázkám souvislé školní a mimoškolní četby.

■ Ukázky z **beletrie**:

- Zeyer: Nové básně.
- Legenda o sv. Prokopu a sv. Kateřině od Hrabáka.
- Legenda blahoslavené Anežky a čtyři listy sv. Kláry.
- Fučík na oprátce (staré vs. nové vydání).
- Malý Bobeš – 2 různé konce;
- Honzíkova cesta – družstevní vajíčko ap.

Editor – základní cíl jeho práce

- Editor – tj. textolog připravující vydání literárního díla;
- Povinností editora je:
  - znát všechny textové prameny;
  - vytvořit z nich kanonický text.

Terminologie

- Vydání poslední ruky = poslední knižní vydání za života autora.
- Kritické vydání = viz níže.
- Autorova **konečná tvůrčí redakce** díla = základ, z něhož se vychází při kanonizování textu.
- Tedy = výchozí (základní) text.
- Vědecké vydání – je doplněno **kritickým komentářem** (aparátem), který objasňuje vznik a vývoj textu a uvádí různočtení.
- **Různočtení** = místa, na nichž se jednotlivé redakce nebo znění textu od sebe liší.

Textové prameny a dokumentační materiál

- Je potřeba velké opatrnosti při zařazování neidentifikovatelných rukopisů, opisů, otisků a někdy i knižních vydání mezi textové prameny.
- Např. pohádky Boženy Němcové zpracované jako oprava domácího úkolu (*Týden pohádek Boženy Němcové*. Vimperk: Papyrus a České Budějovice: Jih, 1994, sv. 2 – celkem 7).
- Proč se to nesmí dít? Protože např. v případě, že z nějakého důvodu zaniknou stávající knihovny, a zůstane jen ona neadekvátní verze textu Boženy Němcové, tak příští generace budou pokládat tento text za autentickou Boženu Němcovou a vyvozovat z toho mylné závěry. (U Boženy by to nebylo ještě tak hrozné, ale u textů T.G.M., Jana Patočky, nebo Václava Havla by důsledky mohly být mnohonásobně horší... Srov. inspiraci nacismu v Nietzschevě filosofii u vědomí, že Nietzscheovy texty upravovala jeho sestra, nadšená stoupenkyně nacionalistických myšlenek...)
- O zařazení sporných nebo problematických pramenů může rozhodnout jen všestranná analýza textu, tj. vnitřní i vnější (materiálové) stránky pramene.

Typy vydání a jejich uspořádání

- Kritické vydání vědecké vs. čtenářské:
- Vědecké – vypracováno kritickou metodou a opatřeno podrobným literárněhistorickým i textologickým komentářem (kritickým aparátem), popř. též studií vykládající a hodnotící dané dílo.
- Z tohoto druhu vydání mohou vycházet další vydání.
- Také z něj lze rekonstruovat jakoukoli podobu textu, vč. rukopisu.
- Např. *Knihovna klasiků*.
- Juvenilie (prvotiny);

Čtenářské vydání (oproti vědeckému)

- Čtenářské vydání – vychází z vědeckého.
- Rozdíl:
  - neobsahuje juvenilie, varianty, zlomky, náčrty, překlady;
  - nemá kritický aparát.

Vydavatelská (ediční) poznámka

- Podrobnější zpráva:
  - o vzniku a osudech díla,
  - o pramenech textu a o jejich hodnotě,
  - o historii textu (= první bod?, ne; rozdíl dílo vs. text!),
  - o jazykové stránce díla,
  - o provedených úpravách textu.

- (emendovat = opravit);

Text - definice

- Jednoduchá definice: „Text je jazykové vyjádření záměru jeho tvůrce“ (D.S. Lichačev).
- K. Górski: Text je „konečný jazykový tvar daný dílu autorem v tvůrčím procesu a vyjadřující takovou realizaci tvůrčího záměru, kterou umožnily podmínky při vzniku díla a spisovatelské schopnosti téhož autora“.

Text – v praxi

- Pojmenováním „**text**“ se rozumějí jednotlivé textové prameny, z nichž v každém je obsaženo totéž dílo, často ovšem s většími či menšími odchylkami;
- v tomto smyslu je text **zněním**; jednotlivé textové varianty jsou jednotlivými zněními; (to abychom se vyhnuli zmatení pojmů);
- **znění** = minimální, ba žádné rozdíly;
- **verse** = větší rozdíly mezi texty – variantami textů;
- **redakce** (variant) díla = mezi textovými prameny jsou podstatné rozdíly zasahující tematickou, syžetovou, kompoziční nebo i jazykovou výstavbu díla;

Textové prameny

- Lit. dílo může být dochováno v několika textových pramenech.
- Otázka zní: ze kterého pramenu máme vyjít?
- Výchozí text – vždy jeden z historicky existujících textů.
- **Textolog jej nevytváří kombinací několika textů!**
Tak by mohlo vzniknout nepřehledné množství variant, ve kterých by se už nikdo nikdy nevyznal!
- Textolog tedy vybírá ze znění vytvořených autorem.
- Tento výchozí text – podroben kritice – výsledkem: vypracování **textu kanonického**.
- Kdy nemusíme řešit otázku výchozího textu?
- Když máme jen jednu textovou variantu k dispozici.

Jak vybrat výchozí text?

- (Předně: rozlišíme autentické texty od neautentických.)
- Pak z autentických textů vybíráme dle:
  1. úplnosti, popř. dokončenosti textu;
  2. kvality textu (porušení nejrůznějšího druhu);
  3. zjištění poslední autorovy tvůrčí účasti.
- Ad 1: Úplný text má přednost před neúplným.
- Ad 2: Opisovačské, sazečské chyby ap. Text může porušit sám autor neuváženým zásahem do již hotového textu.
- Ad 3: To se hezky řekne: „zjištění poslední autorovy tvůrčí účasti“, ale nechtějte, ať Vám to dám za DŮ.

Způsoby autorovy práce na textu:

---

1. Po vytvoření díla již do něho nezasahuje.
2. Pracuje na díle až do jisté doby, např. do knižního vydání. Pak jej nemění.
3. Pracuje na textu neustále až do poslední redakce.
4. Upravuje text jen namátkově v některých etapách.
5. Pracuje na textu v různých etapách, ale jen namátkově, částečně a neúplně.

Vydání posl. ruky vs. posl vydání za života autora

- **Vydání poslední ruky** ne= poslední vydání za života autora, ale vydání poslední tvůrčí ruky.
- Př. M. Kundera vydal NLB v Atlantisu. = vydání posl. tv. ruky, ptž do textu zasahoval.
- Ale v případě, že to Atlantis vydá znovu bez kontroly autorem (což se nemůže stát, dokud bude K. živ) a vloudí se tam chyby (což se stává), tak to bude patrně posl. vydání za života autora, ale nebude to vyd. posl. tv. ruky.

Za výchozí text nebrat:

- takové posl.vydání za života autorova (byť samotným autorem připravené a schválené), které:
  1. nejsou skutečnými posledními úplnými redakcemi textu;
  2. jsou jako vydání nedbalé a jako připravené redakce neúplné a rozporné v úpravě týchž jevů (zvláště jazykových);
  3. obsahují závažné úpravy motivované jinými zřeteli než uměleckými (srov. Slezské písně).
- Abychom tyto neblahé zásahy odhalili, musíme bedlivě prostudovat všechny verse textu. (A teď si představte, že máte Proustovo *Hledání ztraceného času* v pětadvaceti verzích...)

Ediční práce – co s tím?

- Z předchozího výkladu by mělo vyplývat, že:
  1. jsou věci, které editor **musí** udělat (např. vybrat výchozí text);
  2. jsou věci, které editor **nesmí** udělat (např. splichtit výchozí text z vícero znění, redakcí ap.);
  3. jsou věci, které si editor musí rozhodnout **sám!** (Je totiž nekonečně mnoho možností, jak se práce na textu může zkomplikovat...)

Ke správnému řešení může tedy přivést jen stále sledování principů a hlavních kritérií...

Zejm. tedy: detailní znalost konkrétního díla (např. Olgerda Gejštora).

Editor a text – s. 32: Jan Maria Plojhar

- Doporučení: dohledat si patřičnou pasáž v knize a přečíst.

Poznámky na okraj (pro praxi)

- V čtenářském vydání a ovšem ani v reedicích kteréhokoliv vydání nelze přetiskovat text základního vydání mechanicky. Vždy je žádoucí kontrola textu (s. 17).
- Co mají obsahovat ediční poznámky (viz s. 76).